

VEGYESEK.

A báti vámról. Hontmegye nyugati szélén van Bát város, mely hajdanában a bakonybéli apátság vámszedő helye volt és pedig mint központ, mert a Dezsényén át Solymoshoz vezető útvonal szintén az apátsági vámrészhez tartozott úgy, hogy Solymoson is szedett az apátság vámot, továbbá kissé északkeletre, Almáson. Almás kettő van, Alsó- és Felső-Almás s ezekből az utóbbi tartozott a béli apátság birtokába.

A bakonybéli apátságnak 1037-i adománylevelében mint tributum de Foro Regine fordul elő¹⁾ s később német néven tényleg Frauenmarkt néven emtegették; a Sz.-László-féle bakonybéli birtokösszeírás mint mercatum Regine-t emlegeti²⁾ s tényleg a királynéi birtokok sorában találkozunk vele a későbbi oklevelekben.

Az apátság középpontjától, a veszprémmegye közepén fekvő Bakonybélről messze-távol esik ez a vámhely s mégis míg aránylag közelebb eső birtokait elvesztette az apátság az Árpádkor folyamán, addig ez a következő időben is jövedelmei között marad. Különben az Árpádkor folyamán a XII. sz.-tól nem emlékeznek meg róla az oklevelek, minek talán az az oka, hogy a XIII. sz. utolsó negyedében a béli kolostor leégett és mint elmondják, nagyobb számú oklevele is veszendőbe ment; de a mellett is szól a hiány, hogy békés birtok lehetett, mert különben a perlekedések tárgya levén, nagyobb gonddal óvták volna a reá vonatkozó okleveleket.

Csak 1358. táján nyerünk felvilágosítást a vámról s kezeléséről. 1358. jun. 20-án N. Lajos rendeletet küld a báti tanácsához, hogy azt a házhelyet, melyet a bakonybéli apát ősidóktól fogva bír a vám szedője számára, adják vissza s engedjék meg, hogy Magyar Péter apát házat emelhessen.³⁾ Tehát ott tartotta az apát a vámosát, kinek számára építkezni is akar, midőn a város lefoglalta a házhelyet.

A várossal támadt, hamar elsimult összeütközésen kívül veszedelmesebben fenyegeti a báti vám sorsát az, hogy a kereskedők, miért, miért

¹⁾ Pannonhalmi rendi ltár C. 49 E₃ = Fejér I. 327.

²⁾ U. O. C. 15, O₀ = Wenzel I, 31.

³⁾ N. Lajos rendelete a pannonhalmi r. ltárban, C. 49, Pp. Egy nappal utóbb Erzsébet királyné is ad ki rendeletet, u. o. C. 52, T.

nem; kezdtek elhagyni a régi utat s Bát elkerülésével szállították tovább az áruikat. A király, kihez a panasz jutott, a garam-szent-benedeki konventot bizta meg, hogy tegye közhírré, hogy a kereskedők büntetés terhé alatt ne járjanak új utakon, mely Solymosról Bakának visz, hanem a régi szokott menetben Bát utbaejtésével haladjanak tovább áruikkal.¹⁾ A konvent 1366 okt. 28-án Sarlón, 29-én pedig Bacson eleget is tett a királyi rendeletnek.²⁾ Talán ekkor is Léva ura, Nelephchia Iván okozza, hogy a kereskedők új utakra térnek, mint 1381 júliusában, mikor Iván biztatásai ellenében nádori intézkedéssel kellett gondoskodni a régi utak védelméről. Különben az apátnak, Pálnak vámosa rövidesen bánt el az ily út-kerülőkkal: elfogta, áruikból kifosztotta őket.³⁾

Hogy minden gond nélkül jövedelmezzen a vám, az apátság a jövedelmet kevésbé utóbb (1381—1386 közt) Horechi Czakónak akarja bérbeadni; tervéről azonban kénytelen elállani, mert a városbeliek kijelentik, hogy Horechi Czakó már annyi kárt okozott a városnak, hogy ők meg nem tűrik maguk közt, inkább asszonyukhoz, a királynéhoz fordulnak védelemért.⁴⁾ Pál apát méltányolta a polgárság vonakodását s Hantzmann városbírónak adta ki évi 5 márkáért a vámot. Ennek halála után özvegye kérte, hogy hadd tartsák meg ő és fiai a bérletet,⁵⁾ de, ha teljesült is a kérelem, valami sokáig nem maradt a családnuál.

A város szempontjából legelőnyösebb lett volna, ha a polgárok egyetemlegesen veszik bérbe a vámot, mely egyéb érdekuikkal is kapcsolatos, mint azt János apáthoz (1386—1399) írt levelök mutatja. Jakab bíró és az esküdtek ugyanis azzal a kérelemmel fordulnak az apáthoz, hogy, mivel ők a város hasznának, gazdagodásának előmozdítására sz.-lőrinczi (aug. 10) vásártartásra szereztek engedélyt, a miről már náluk van a megpecsételt kir. adománylevél, engedje meg az apát, hogy a vásárra jövő szabadállású emberek 8 napig vámmentességet élvezzenek — négy napig a vásár előtt s négy napig utána, kivéve a teherrel egyszerűen továbbtartó embereket — s adjon erről nyílt engedélylevelet.⁶⁾ Tekintve, hogy ez a kérelem utóbb nem került szóba, valószínűen nem hiába kérelmeztek.

Zavaróan foly be a báti vám kezelésébe, birlalásába a vitéz és hatalmas Lévai Cseh Péter, ki mint De Benziis Gualdo András spalatói érsek és béli kormányzó panaszából megtetszik, 1419-ben Bátot appendiceivel, Solymossal és Almással együtt lefoglalta.⁷⁾

Ha kiszabadul is a foglaló kezéből Bát, nem sokáig hagyja békén,

¹⁾ U. o. C. 50, R₄ N. Lajos és Erzsébet 1366. aug. 30-i rendelete.

²⁾ A Konvent nov. 3-i jelentése u. o. C. 51, G₂.

³⁾ U. o. C. 50, S₂.

⁴⁾ Datálatlan oklevél Pál apáthoz, u. o. C. 49, Ll.

⁵⁾ Datálatlan u. o. C. 50, N₄.

⁶⁾ Datálatlan u. o. C. 52, V.

⁷⁾ A garam-szent-benedeki konvent nov. 22-i jelentése u. o. C. 51, H.

mert már 1423 jun. 24-én Garai Miklós nádor előtt újra tiltakozik az apátság, hogy Lévai Cseh Péter lefoglalta a báti vámot.¹⁾ Különben ekkor szélesebb téren folyhatott a foglalás, mert a sági prépost is tiltakozik, hogy alsó-almási vámjára Cseh Péter rátette kezét.²⁾ A tiltakozást csakhamar egyezség követte. Legalább jul. 16-án a garam-szent-benedeki konvent már arról ad bizonyítványt, hogy Suttoris György, báti esküdt, Lévai Cseh Péter nevében 17 arany forintot fizetett le erre az évre, az apát megbízottjainak, Almádi Mihálynak s Giczi Ferenéznek kezéhez.³⁾ Persze ezzel egyáltalán nem volt az mondva, hogy örökös békére lépnek. Annyira nem, hogy már 1424 szept. 27-én az apátság nevében István bakonybéli szerzetes tiltakozik, hogy Cseh Péter a báti vámot s ehhez mint fővámhoz (tributum capitale) tartozó Solymoson és Almáson beszedni szokott vámokat magának foglalta le.⁴⁾

Ujra sikerült azonban kimenteni a vámot a foglaló kezéből s ez után a város vette bérletbe. 1425 nov. 20-án megjelentek a garam-szent-benedeki konvent előtt Péterbéli szerzetes és Gál báti vámos és kijelentették, hogy a város sz. Mihálykor fizetendő évi 17 frtért bérbe veszi a béli apátság vámját azzal a kötelezettséggel, hogy, ha a terminust be nem tartja, duplán tartozik a bérösszeget megadni.⁵⁾

Talán Cseh Péter további erőszakoskodása is oka volt, hogy a bátiak éppenséggel nem valami jó fizetők, mert 1433. aug. 30-án István sz.-keresztii apát, mint Miklós bakonybéli apát ügyvivője, négy évi hátralékról, 70 frtról ad nekik okt. 16-ára halasztást, mely alkalomra Péter bíró kötelezte a várost, hogy duplán fizet, ha ezt a teminust sem akarná vagy tudná betartani.⁶⁾

A város később pontosan tesz eleget a kötelezettségnek s az 1435. okt. 16-án kötött új szerződés értelmében⁷⁾ 1436. márcz. 24-án Meyzner Miklós bíró le is fizette a 17 frt tartozást s újabb kötelezettséget vállalt a város nevében, hogy ezt a bérösszeget évenként okt. 16-án a város megadja.⁸⁾

Medig tartott ez az állapot, nem tudom megmondani. Az bizonyos, hogy 1460 febr. 28-án már az elveszés fenyegette ezt a jövedelmet, mert Gergely milkói püspök, az apátság kormányzója szükségesnek látta, hogy Mátyás királyt a vámnak akár Országh Mihály, akár Lévai Cseh Péter fia László, akár esetleg más részére történő adományozástól eltiltani.⁹⁾

Hogy azonban a tiltakozás most nem mentette meg a báti vámot az

1) U. o. C. 57, Y.

2) Orsz. Ltár. M O D L, 11437. sz.

3) Pannónhalmi r. ltár, C. 50, X₄.

4) U. o. C. 51, J.

5) U. o. C. 51, F.

6) U. o. C. 50, O₄.

7) U. o. C. 51, H₂.

8) U. o. C. 50, P₄.

9) U. o. C. 51, G.

apátságnak, az mutatja, hogy a XVI. sz. közepéig neve sem kerül többé elő az apátság iratai közt, sőt a XVI. sz. második felében készült birtok-összeállítás,¹⁾ mely pedig elveszett birtokokra is figyel, még csak azt sem említi róla, hogy valaha apátsági birtok volt. Közli: Srs.

Kassa város számadása a Bethlentől bérelt pénzverésről 1629.

A pénzverés bérleteért fizet a város évi	56,000 frtot
Az 1625-ik évre ő felségének adott kölesünre kell még fizetni	9500 „
Az 1622—29. évi királyi adó (census)	3600 „
Az összes tartozás	74,100 frt. ²⁾

Fizetett rá a város:

Ő felsége 4 ízben elengedett	14,500 f.
Különböző kassai kereskedők követelései, melyeket a város egyenlített ki (bizonyára Bethlen helyett)	1804 f. $\frac{1}{2}$ d.
169,000 tégláért ő felsége háza részére	507 f.
1 hordó bor	14 f.
A kamarai ház után 8 évre eső bér	480 f.
1621-ben a város királyi census fejében többet fizetett mint kellett volna	360 f.
A Kassán lévő hadi szertár részére 45 mázsa vasat adtak két ízben	194 f. 40 d.
A kőműveseknek fizettek	100 f.
Borzemissza János főkapitánynak	100 f.
Néhai Kriztel György kassai postamester fizetésére	108 f. 80 d.
Több ízben ő felsége kamarájának	10,262 f. 31 d.
Az új 5 latos pénzből adtak át ő felségének 1626-ban	7523 f.
A kamarai perceptornak készpénzben különböző összegek- ben az 1626., 1627., 1628. és 1629. években	65,735 f. 76 d.
A tartozás még	8365 f. 24 d.
De e tartozásra is adtak ő felségének	
1. a liszkai szőlőjére kölesün	10,000 f.
2. bizonyos széplak-apáti birtok ő rá iratásáért	400 f.

Ezek fejében a tartozás elengedett. Kelt Kassán 1629. nov. 20.
Bélaváry Dávid.

Latín eredetije Kassa város levéltárában 6239. sz. alatt.

Közli Kerekes György.

Két magyar borkereskedő-telep Lengyelországban a XVII. században.
Hogy a lengyelországi borkereskedelmünk nagy volt, mindenki tudja; de részletes, biztos adatot erre csak keveset kutattak föl. Nekem sikerült Kassa város levéltárában néhány oklevelet találnom, melyekből tudtommal

¹⁾ V. ö. Wenzel. AUO. VI, 37.s kk. II. = Pannonhalmi r. ltár C. 49 M.

²⁾ A fenti összeg csak 69,100 frtot tesz ki.